



<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Dragomanen: Årsskrift utgiven av Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul*.

Citation for the original published paper (version of record):

Friberg von Sydow, R. (2022)

Stig Bergling på Cypern: Konfliktzonen som normnedbrytande miljö

Dragomanen: Årsskrift utgiven av Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul, (24):

95-108

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-50319>



Hjälm av den typ som bars av Svenska FN-Soldater på Cypern under 1970-talet. Armémuseum. CC-licens via <https://digitaltmuseum.se/011024371713/hjalm-fm-1960>.

Stig Bergling på Cypern

Konfliktzonen som normnedbrytande miljö

RIKARD FRIBERG VON SYDOW

Arkivvetare, Södertörns högskola

Hur vi än vänder och vrider på oss sitter vi fast i geografin. Inte bara för att den definierar den fysiska verklighet vi har omkring oss, utan även genom vanans makt. Hur ofta byter du resväg till arbetet eller affären? Hur ofta dyker du plötsligt upp på en plats där du aldrig varit förut? Vana och infrastruktur – det raster vi människor placerar över de av naturen givna topografiska förutsättningarna – styr i mångt och mycket var vi kommer befinna oss under livet. Av samhället färdigdragna vägnät, busslinjer och flygtrafiknav har en stark makt att bestämma vad vi kommer se när vi förflyttar oss.

Det gäller alla, även Stig Bergling. En plats han fastnade på var Cypern och det var där hans spiongärning inleddes, genom en introduktion till underrättelsetjänstens praktik, och den avslutades även där med ett samtal till SÄPO och en begäran om att få komma hem till Sverige igen. Berglings spionage var komplext och skedde under flera perioder, mot flera stater och med fler än en uppdragsgivare. Det han är mest känd för är dock försäljningen av Fortifikationskoden, ofta benämnd Fo-koden eller Fo-pärmen. Berling kopierade detta register över Sveriges befästningar på sin arbetsplats vid Försvarsstabens Säkerhetsavdelning och sålde den till Sovjetunionen under en period när han var placerad som militärobservatör för FN i Mellanöstern. Priset var 8000 Libanesiska pund vilket då motsvarade 16 000 Svenska kronor (Bergling et al. 1996, 125). I dagens penningvärde runt 110 000 kronor.

Att avslöja andras hemligheter, kanske speciellt de som i spioneriets fall kan påverka många människors liv och säkerhet, är självfallet ett fenomen som går att diskutera utifrån olika etiska perspektiv. I den här texten kommer jag att fokusera på en liten tårtbit i det stora och mångbottnade bakverk som etiken är; vad jag valt att kalla för normnedbrytande miljöer. Detta perspektiv svarar inte på alla moraliska frågor som kan ställas till spioneriet som aktivitet, men förhoppningsvis i alla fall några. Både Stig Bergling och spioneri har, för att situera detta i vår samtid, uppmärksammats mycket den senaste tiden. Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI, publicerade under 2022 en rapport som visar att antalet fällda för spionerirelaterad brottslighet i Europa ökat markant sedan 2010 (Jonsson & Gustafsson 2022). Under 2022 publicerades även Jonas Bonniers roman *Spionen Bergling*, som ger en dramatiserad version av Berglings spiongärning.



Vapenrock av den typ som bars av Svenska FN-Soldater på Cypern under 1970-talet. Marinmuseum. CC-licens via <https://digitaltmuseum.se/021026016632/vapenrock>.

Konfliktzonen

Konflikterna på Cypern, en ö med blandad turkisk och grekisk befolkning, har en lång historia med många bottnar. Eventuellt kan vi förklara denna mångbottnade historia med många olika härskare med att ön ligger i ett gränsland mellan Europa och Asien och därför varit skådeplats för många konflikter mellan riken som befunnit sig på var sin sida av denna gräns. Om vi förflyttar oss till närtid så går det att för enkelhetens skull hävda att nutidens konflikter inleds i samband med att Storbritannien 1878 tog över administrationen av Cypern från det Osmanska riket, som i utbyte fick stöd i det Rysk-Turkiska kriget 1877–1878. Det brittiska kolonialväldet möttes av motstånd från lokalinvånarna under 1900-talet, något som i slutändan ledde till en allvarlig konflikt mellan grekcyprioter och turkcyprioter (Pettersson 2013, 68f). En huvudsaklig uppdelning av de olika förslag som funnits för Cyperns framtid är *taksim* – ett delat Cypern med en gräns mellan områden huvudsakligen bebodda av Turkcyprioter respektive Grekcyprioter, samt *enosis*, tanken om en stat som omfattar hela ön (Pettersson 2013, 34). Samtidigt fanns ett kontinuerligt brittiskt intresse att behålla kontroll över Cypern på grund av öns strategiska placering i medelhavet där den är lämplig för flygfält och signalspaning (O'Malley & Craig 2021, 50, 80). Den flerbottnade konflikten kring ön var förutsättningen för en svensk närvaro på Cypern i form av en kontingent inom FN-missionen UNFICYP, *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*. UNFICYP är den FN-mission som engagerat flest svenska soldater. Runt 25 000 svenskar var i FN-tjänst på Cypern mellan 1964 och 1993 (Grahn 2006, 60).

Tillsammans med Kanada och Irland var Sverige först med att bemanna insatsen i området (O'Malley & Craig 2021, 104). Redan på femtiotalet låg konflikten i startgroparna på Cypern. Mellan greker och engelsmän, mellan turkar och engelsmän och mellan greker och turkar. Ett decennium senare hade eskalationen inneburit att en FN-trupp skickades dit för att försöka avbryta konflikten, som då, efter att engelsmännen dragit sig tillbaka 1960, stod mellan greker och turkar. Sveriges närvaro på Cypern var inte problemfri. 1964 dömdes två svenska löjtnanter till två års fängelse vardera för att ha hjälpt den turkiskcypriotiska milisen att smugla vapen (Bergling et al. 1996, 45).

Stig Bergling dök upp på Cypern i FN-uniform i slutet på 1960-talet och spenderade sammanlagt runt två år av sin livstid där. Vem var han då 1969 när han först som plutonchef och sedan som chef för militärpolisen blev en del av fredsarbetet på Cypern? Det är inte helt lätt att förklara utifrån oberoende källor. Senare i denna text kommer jag återkomma till att det finns väldigt få oberoende källor överhuvudtaget till Berglings livshistoria. Men om vi utgår från hans självbiografi så var han var mitt uppe i ett försök till karriär som militär eller eventuellt polis, nedbruten av sina dåliga matematikkunskaper. Han kom att arbeta som polis, egentligen ett andrahandsval efter drömyrket artilleriofficer. Men eftersom artilleri är ett område där matematik är en central färdighet så fick polis bli det något motvilliga valet. Sin fritid spenderade han i mångt och mycket utan vänner, mest upptagen av att förföra olika kvinnor han träffade i Stockholms uteliv. Ofta kvinnor som var några år äldre än honom själv.

Trots sin tillvaro utan närmre vänner så var han duktig på att få kontakt med personer högre upp i den sociala hierarkin. Den italienske nobelpristagaren Salvatore Quasimodo blev hans vän i samband med att de träffades på Italienska institutet vid en mottagning. Bergling var där som trafikpolis men gjorde så starkt intryck på Quasimodo att denne föreslog för Berglings chefer att han borde befordras (Bergling et al. 1996, 30f). Han lyckades även bli guide till Irans högsta polischef när denne var på besök i Stockholm, vilket efteråt ledde till att han åkte till Iran och besökte honom (Berling et al. 1996, 58). Under första vistelsen på Cypern i FN-tjänst blev han god vän med den amerikanska militärattachén och försökte via honom bli värvad till USA:s krigsmakt för att få strida i Vietnamkriget (Bergling et al. 1996, 46). Bergling verkar helt klart ha haft talang för att närma sig personer högt upp i de hierarkier han mötte. Under Cypern-vistelsen blev han även bekant med den välkända indiska FN-generalen Dewan Prem Chand och under sin period som militärobservatör i Mellanöstern inledde han en kärleksaffär med den israeliska journalisten och diplomaten Tamar Golan (Bergling et al. 1996, 62, 218). Den sistnämnda relationen ägde dessutom rum samtidigt som han spionerade på Israel för Sovjetunionens räkning.

Många av de här historierna är smått otroliga och kan självfallet utgöra hans egen redigering av livsberättelsen. Oavsett så är det tydligt i hans biografi att Bergling strävade uppåt i hierarkierna. Beskriver han arbetskamrater och andra

på hans egen nivå så är det ofta i samband med konflikter. Den andra resan till Cypern, då han arbetade som militärpolischef, inleddes efter att han tröttnat på mobbning och utfrysning på en arbetsplats där han egentligen enbart kom överens med sin chef (Bergling et al. 1996, 75). Han trivdes som Militärpolischef och han roterade över – det vill säga fortsatte i nästa bataljon ytterligare ett halvår (Bergling et al. 1996, 59; Sv FN-bat 44C). Senare var han även aktiv som militärobservatör för FN i Sinaiöknen, Syrien och Libanon (Bergling et al. 1996, 218). Mötet mellan den socialt begåvade och något hastiga Stig Berling och Cypern i den situation som rådde där under sextio- och sjuttiotalen kan uppfattas som både en perfekt storm och en ren katastrof. Att en person med god social förmåga, karriärsträvan och bristande lojalitet lyckas landstiga på en plats som befinner sig i ett mellantillstånd, en dragkamp mellan ett otal olika krafter, både lokala etniskt motiverade rörelser, mellanstatliga organisationer som Förenta Nationerna och stormakter som USA och Sovjetunionen, låter från början som en god utgångspunkt för en spionroman. Här fanns flera olika möjliga utfall och om vi följer Berglings egen berättelse som den uttrycks i hans självbiografi så verkar utfallet inte ha varit givet. Men självbiografien är knappast en oberoende berättelse och innan det går att fortsätta den här berättelsen så bör det egentliga källäget utredas.

Skärvor av skärvor

De arkiv som bildades av de militära styrkor som Bergling tillhörde, det mest närliggande källmaterialet för hans arbete på Cypern, förvaras på Krigsarkivet. En digitaliserad version, de inskannade originalhandlingarna, finns i Folke Bernadotte-akademins Fredsarkiv. Dessa arkiv är bildade i en ganska speciell miljö; den internationella militärbasen, en skapelse som är snarlik oavsett var den än sätts upp i världen. Ett inhägnat område med en mångkulturell närvaro i form av soldater från flera länder, lokalanställda arbetare och allsköns kosmopolitiska entreprenörer specialiserade på att sälja saker som folk som rest till en krigszon tycker att de behöver köpa. En plats skapad och präglad av en underlig blandning av kulturmöte, krämaranda och krig. Jag har själv upplevt detta sammanhang i Bosnien och Kosovo, Bergling upplevde det i Cypern och

på olika platser i Mellanöstern. Erfarenheten av den internationella militärbasen har gett mig en viss insyn i de arkiv som sådana organisationer lämnar efter sig, något som påverkat förarbetet till denna text.

När det gäller arkiven efter FN-missioner så finns det ett flertal problem av arkivteoretisk art. Den svenska kontingenten ingick som en insprängd svensk enhet i en större organisation, UNFICYP, med flera olika andra deltagande nationer. De dokument som upprättades kunde på så sätt sägas ha två herrar och det var inte säkert att det som upprättades av svenskar i slutändan har hamnat i de svenska arkiven. Sammanfattningsvis går det att beskriva arkiven efter svenska FN-missioner som ett slarvigt ihopsatt lapptäcke av administrativ information. Det är stundtals populärt att prata om arkiv som ”bevarade minnen”, men sanningen är att det är rimligare att prata om dem som något mycket mer abstrakt och perforerat. Den sydafrikanske arkivteoretikern Verne Harris har beskrivit det som att arkivmaterial inte är minnen, utan skärvor som vi kan pussla ihop för att stödja våra minnen på. Det är dessutom så, menar han, att det snarare rör sig om skärvor av skärvor som finns i arkiven. Skärvor av de ”skärvor av verklighet” som ett administrativt system utgör (Harris 2002, 63–86). I detta fall, med de väldigt splittrade arkiven efter svenskt FN-engagemang, så går det att hävda att det rör sig om mycket små skärvor som bevarats.

Gällande Stig Berglings två missioner till Cypern så finns det från den första resan, inom den rotation som går under namnet 40C, enbart ett fåtal handlingar bevarade som direkt berör honom. Det rör sig om ett par persedelbeställningar, en blankett från Arméstabens FN-avdelning med ifyllt tjänstgöringstid samt ett medgivande om tidigare hemrotation av personliga skäl (Sv FN-Bat 40C). Mer får vi inte veta utifrån arkivet gällande Berglings tid som Plutonchef. Ett och ett halvt år senare, under den rotation som går under beteckningen 43C, är han tillbaka, nu som chef för Militärpolisen. Han stannar ett halvår extra, något som på FN-slang brukar kallas ”att rotera över” och ingår som chef för Militärpolisen även i nästa bataljon, 44C. Från denna period är han återigen väldigt sparsamt representerad i arkivet. Han finns med som MP COM (Militärpolischef) i en lista över personal inom UNFICYP. Enheten han styr över skymtar i en beställning från Sverige bestående av lagböcker och JO:s Ämbetsberättelser. I slutrapporten för rotation 43C anges under rubriken ”Militärpolisen” att denna funktion organiserats tillsammans med de andra nationerna som bidragit med

enheter till UNFICYP. Det är en grupp av militärpolis från Sverige, England, Kanada, Irland, Danmark och Finland som Bergling varit chef över, och det är troligen han själv som fått uppdrag att beskriva enhetens arbete genom att skriva denna passage i slutrapporten. Det är en tämligen kort text som presenterar enheten, en del problem med språkförbistringar beskrivs, men man får förutom det ingen närmare insikt vad de egentligen har utfört för arbete (Sv FN-Bat 43C).

Troligen är den internationella prägel på arbetet det som gör att så gott som inget av övrig dokumentation har ankommit till Sverige och hamnat i arkiven. Det finns en del handlingar från auditören – den militära domaren – vars ärenden bör ha passerat militärpolis enheten på sin väg upp i rättsapparaten. Men inget av det material som skulle motsvara förundersökningar eller andra mer verksamhetsnära handlingar. Det gör att det, utifrån arkiven, är något höljt i dunkel vad Bergling egentligen gjorde om dagarna på Cypern.

Men som komplement till detta har vi ju faktiskt hans egen berättelse i självbiografen *Aldrig mera fri*. I denna används ett antal kapitler för att beskriva Berglings FN-tjänstgöring, och det finns en del i denna beskrivning som pekar mot vad som skulle ske senare i hans liv. Det är även så – om vi analyserar Berglings livshistoria efter att han dömts för spioneri och senare flytt från Sverige – att han kommer röra sig i områden som han tidigare befunnit sig i under sin FN-tjänstgöring.

Den normnedbrytande miljön

Nancy Sherman är en etiker som undersökt militär moraluppbyggnad i sin forskning. Hon menar att det i denna finns vissa drag som liknar antikens stoiker i hur man resonerar kring hur den goda människan ska konstrueras. Tanken verkar vara att en person genom att lära sig ett gott uppförande, presentera ett vårdat yttre och bära en orädd blick ska förändras även inombords till en människa som gör gott och är rättvis (Sherman 2007, 44f). Både Sherman och jag själv menar att det går att vara kritisk till denna förmodade kommunikation mellan utsida och insida. Sherman pekar på de stora kulturella skillnader som finns rörande etikett (Sherman 2007, 45). Min kritik skulle snarare formuleras

runt möjligheten till skådespel av en ordnad utsida. Vi vet inte alltid vad som försiggår på insidan, bakom detta skådespel. Men än viktigare när vi rör oss i ämnet spioneri är etiken kring hemlighållandet. Den svensk-amerikanska filosofen Sissela Bok har undersökt både lögner och hemligheter i två omfattande arbeten. En spion lever på att undanhålla sanningen om sig själv – vem den är och vad den har för motiv. Bok menar att sannfärdighet har en central karaktär hos människor. Lögnen ger sig på hela vår världsbild och om en person ljuger om sig själv så kan det leda till att vi fattar felaktiga och farliga beslut utifrån lögnens felaktiga grunder (Bok 1979, 33). I Berglings fall kan vi mena att han fått ett förtroende att utföra vissa arbetsuppgifter och att han genom sina handlingar svikit detta förtroende. Hemligheterna han avslöjade bär med sig moraliska problem som rör sig inom ett liknande område. En hemlighet är enligt Bok något som med intention dolts för insyn (Bok 1982, 9). Den bär inte i sig med sig några moraliska uppmaningar. Men avslöjandet kan bedömas etiskt på ett liknande sätt som lögnen, eftersom den kan skapa en grund för felaktiga och farliga beslut för den som utgår från att det hemliga fortfarande är hemligt.

Lögnen ligger också nära det vi brukar benämna förräderi eller landsförräderi, det senare i de fall då förräderiet sker mot den stat där förrädaren är medborgare i. Bergling var en förrädare både mot organisationer han arbetade för (som Förenta Nationerna) och mot den stat där han var medborgare (Sverige). Om lögn och ”avslöjande av hemligheter” är två handlingar som en individ kan utföra så är förräderiet snarare ett samlingsbegrepp där bägge dessa handlingar – och många ytterligare handlingar – kan ingå. När vi menar att någon varit en förrädare mot en idé snarare än en organisation så brukar detta benämnas heresi och personen kan benämnas som en heretiker eller kättare. Även heresi är något som vi kan tillskriva Bergling. Förräderiet han utförde är inte enbart ett förräderi mot en organisation, utan även mot en idé om trohet mot den nationalstat som han tillhörde och mot den idé om neutralitet i konflikter som Förenta Nationerna står bakom.

Sissela Bok gör sina undersökningar i en filosofisk kontext där målet är mer eller mindre objektiva beskrivningar av vad som är rätt eller fel. Verkligheten är självfallet mer komplicerad än så, vi är inte bara präglade av etik och moral som människor och det går även utmärkt att diskutera avslöjandet av hemligheter ur ett socialt eller ett psykologiskt perspektiv. Har vi från början en överseende

attityd till frågor rörande etik och moral så finns det säkerligen en större risk att vi inte kommer låta sådant påverka oss när vi väl möter en moraliskt problematisk miljö. Befinner vi oss i en miljö där alla bryter mot moraliska regler så kan det finnas en risk att vi helt enkelt anlägger en sådan överseende attityd även om vi följde en striktare moralisk kompass från början. Jag odlar en tanke om att vissa sammanhang kan fungera som nerbrytande för våra normer, något jag valt att kalla för normnedbrytande miljöer. Det är dock viktigt att vi inte blandar ihop detta med det som benämns ”normbrytande”. Normbrytande kan ha flera betydelser. Tidigare användes det i begreppet ”normbrytande beteende” som idag ofta benämns ”utmanande beteende”, vilket används för att beskriva ett negativt beteende som stör andra människor – ofta hos barn, ungdomar eller personer med funktionsnedsättningar (Socialstyrelsen 2021). Idag har det snarare en positiv klang och beskriver något som bryter mot och med så kallade normativa, strukturberoende fenomen. En normbrytande ingenjörsutbildning, exempelvis, där yrkesrollens stereotyper utmanas, och nya projekt startas som syftar till positiva förändringar (Kabo et al. 2015).

Med ”normnedbrytande” menar jag något helt annat. Det kan exempelvis vara en beteckning på en miljö eller en aktivitet som utmanar de normer, de moraliska ståndpunkter, en person uppbär. Den normnedbrytande miljön utmanar inte bara normerna, utan bryter ner dem och skapar desillusion hos individen. En normnedbrytande miljö utsätter normerna för friktion och kan fila ner dem till en tjocklek där handlingar som annars inte skulle utföras, utförs. En sådan miljö kan även fungera som en magnet och dra till sig personer med ett mer avslappnat förhållande till de normer de växt upp med och som söker sig till den här typen av miljöer eftersom de erbjuder ett friare liv. Samt, för att addera ytterligare en kategori; den normnedbrytande miljön kan dra till sig personer som bär på ett normsystem som fungerar bra i just den här typen av miljöer. Vad som är en normnedbrytande miljö kan på detta sätt även skilja sig utifrån vilket normsystem du innehar, men det går säkerligen att enas om att vissa miljöer – som krigszonen – kan vara normnedbrytande för de flesta människor oavsett normsystem.

Majoriteten av Berglings spionage utfördes på uppdrag av Sovjetunionen. Fanns det då ett politiskt motiv för att välja denna uppdragsgivare? Troligen inte. Han röstade enligt egen utsago på Moderata Samlingspartiet och hade sina

åsikter snarare till höger än till vänster på den politiska skalan (Bergling et al. 1996, 37). I sin beskrivning av Östblocket är han ofta hånfull och raljerande. På Cypern imponeras han av de brittiska officerarnas ”koloniala beteende” och utför även ett litet underrättelseuppdrag åt sina brittiska kolleger (Bergling et al. 1996, 61ff). Som nämndes tidigare försökte han under sin första Cypern-vistelse bli värvad att slåss på USA:s sida i Vietnamkriget. Vad som snarare verkar varit en inspirationskälla till försäljningen av Fo-koden var en annan svensk spion som inte heller ska ha utgått från politiska motiv, Stig Wennerström (Sundelin 2000, 311ff). Bergling nämner de otroliga summor som pressen angivit att Wennerström fått för sitt spionage som en starkt motiverande faktor i sammanhanget (Bergling et al. 1996, 33). Han beskriver ofta spioneri som något ”alla håller på med”, som agenter och som dubbelagenter. I beskrivningen av Försvarsstabens Säkerhetsavdelning pekar han ut tecken på att det redan finns en spion där innan honom vilket skulle göra att den skada han åsamkat Sverige var mindre allvarlig (Bergling et al. 1996, 74).

Om vi återvänder till resonemanget som fördes ovan rörande förräderi och landsförräderi så kan Berglings förklaring kring varför hans spioneri var mindre allvarligt även knyts till detta. Landet var redan skändat – organisationen var redan korrupt. Det han utförde var något som andra, dessutom på högre nivå än han själv, redan utförde. Viktigt att påpeka här är att det inte framkommit något som visar att Berglings försvar för att han överlämnade Fo-koden till Sovjetunionen skulle vara förankrat i verkliga omständigheter.

Cypern har erövrats och bytt herrar många gånger genom historien och har därigenom flera gånger fått spela rollen som krigszon. Krigszonen har en del andra konsekvenser förutom att den, som jag påpekat ovan, skapar en normnedbrytande miljö. Konflikten och interventionerna för att motverka den tar med sig en infrastruktur som lägger sig som ett raster, ett extra kartlager, över den befintliga geografin. Fasta installationer byggs, vägar och platser får nya namn. Checkpoint Charlie i Berlin är nog ett av de mer kända exemplen på denna typ av förändring, ”Sniper Road” i Sarajevo ett annat välkänt och obehagligt exempel. Förenta Nationerna lägger även ut ett eget raster över geografin genom vad som brukar kallas *out of bounds*-systemet. *Out of bounds* är från början en idrottsterm som beskriver när en boll hamnat utanför spelytan. Begreppet har även använts av religionshistoriker som Mircea Eliade för att

förklara fenomenet tabu (Eliade 1958, s. 15). I en FN-mission så beskriver *out of bounds* en plats som inte får besökas. Det kan vara av politiska skäl, men de flesta exempel som brukar nämnas är kopplat till sedlighet. Platser som brukar vara *out of bounds* kan exempelvis vara områden där det förekommer prostitution. Det är inte helt ovanligt att brott mot *out of bounds*-regler dyker upp i disciplinärenden och militärpolisrapporter (Sv FN-bat 41C).

Det är troligt att förutom trafikförseelser och fylleri så var *out of bounds* den vanligaste ärendetyp som Bergling hanterade under sin tid som militärpolischef. *Out of bounds* kan sägas vara ett system för att styra personalen geografiskt för att undvika kontakter med normnedbrytande miljöer. På Cypern märkte FN även upp dessa platser genom att sprejmåla *out of bounds* vid de platser som personalen inte fick beträda, och de lät även militärpolis patrullera dessa områden för att lagföra eventuella överträdelser (Sv FN-Bat 41C).

Den militära disciplinen syftar alltså till att fostra människor och till att motarbeta normnedbrytande aktiviteter. Normnedbrytande aktivitet vill jag beskriva som något som du inte skulle gjort annars, något som kanske strider mot dina normer eller i alla fall mot de normer som du vill ge människor i din vardagsmiljö skenet av att du lever efter. I exempelvis den finske författaren Robert Alftans roman *Våra gossar på Cypern* från 1974, vilken skildrar män i den finska cypernstyrkan, rör det sådant som kraftig alkoholanvändning, sexuella utsvävningar och större och mindre bedrägerier. I Berglings beskrivning av sin tid i FN-tjänst på Cypern finner vi liknande fenomen som exempelvis prostitution och vapensmuggling.

Bergling rörde sig på något högre nivå i hierarkin än Robert Alftans bastubyggande alter ego. Under sin årslånga period som chef för militärpolisen följde han tätt efter den svenska bataljonens chef, Överste Lars Lavén. Bergling introducerades därigenom för en typ av informellt informationsutbyte som sker mellan olika militära representanter på högre nivå. I samband med fester och andra sammankomster så pratar man öppet om saker som egentligen borde hanteras konfidentiellt. Det är tydligt för Bergling att detta är ett spel som går att hantera med varierande skicklighet, speciellt då det så gott som alltid utförs i samband med alkoholkonsumtion (Bergling et al. 1996, 59). Erfarenheten omvandlas för honom till en insikt om att reglerna för informationshantering går att rucka något, att de inte är absoluta. Även om reglerna självfallet inte har

dessa egenskaper strikt juridiskt. Detta är typiskt för underrättelsetjänst som verksamhet. Underrättelsetjänst rör sig mellan vad som kan kallas inofficiella respektive officiella utsagor. Officiella utsagor ges av stater och andra etablerade organisationer i form av presskonferenser, principprogram och kommunikéer. Inofficiella utsagor är en del av ett informationsutbyte som bygger relationer och sköter affärer i verkligheten bortom de officiella utsagorna (Grahn 2016, 39).

Informationsutbyte är en del av underrättelsetjänstens spel. Det vi ser i Berglings beskrivning är en miljö som skapar förutsättningar för utbyte av inofficiella utsagor mellan olika spelare i underrättelsetjänstens spel. Det är lätt att förstå att han inspireras av den här miljön – han har en illa dold föbless för glamour och hemlighetsmakeri. Problemet är att de spelare han observerar troligen har mandat att göra det de gör – även om de kanske inte gör det exakt på ett sådant sätt som deras uppdragsgivare har tänkt sig. Det Bergling kommer att utföra i bland annat Sverige och Israel har han inte ett sådant mandat för och det bröt helt mot vad hans uppdragsgivare, den svenska staten samt Förenta Nationerna, hade förväntat sig att han skulle utföra. Han bröt mot de ideal, den idé Förenta Nationerna bygger på. Han blev i den meningen en heretiker.

Avslutning

Efter hemkomsten från sin sista FN-mission på Cypern blev Stig Bergling placerad på Försvarsstabens Säkerhetsavdelning (Fst/säk) med funktion som förbindelseman mellan Fst/säk och SÄPO. På Fst/säk menar han att han utsattes för mobbning och för att slippa detta gav han sig ännu en gång ut i FN-tjänst, denna gång till Mellanöstern med placering i bland annat Sinai. I samband med detta bestämde han sig för att göra en kopia på den så kallade Fo-koden, en förteckning över en stor del av Sveriges fasta fortifikationsstruktur. Han lade den i sitt bankfack för ”Rainy days”, som han uttrycker det själv (Bergling et al. 1996, 75ff). Det är detta dokument som han senare, under sin vistelse i Mellanöstern, kom att sälja till Sovjetunionen. Han hjälpte dem även på annat sätt genom att mot betalning spionera på Israel, något som underlättades av hans anställning i FN. Det finns tecken på att Bergling verkligen vantrivdes med att på nytt hamna vid ett skrivbord i Sverige. Det var inte den typen av liv eller den typ av

arbetsplats han blomstrade av. Han ville in i spelet igen och vara någon som rör sig där saker händer och där de viktiga människorna finns.

Under sin FN-mission i Mellanöstern greps Bergling av den israeliska säkerhetstjänsten Sin Beth. Han utlämnades till Sverige och dömdes den 7 december 1979 till livstids fängelse för grovt spioneri (Bergling et al. 1996, 266). Efter en period i fängelse rymde han under en permission, tog sig över till Sovjetunionen via Åland och bodde sedan i sovjetisk regi på olika platser i Östblocket samt hos drusledaren Walid Jumblatt i Libanon (Bergling et al. 1996, 292ff). Sommaren 1994 fick SÄPO ett samtal från Larnaca på Cypern. Där fanns Stig Bergling, hans fru och deras två hundar. Pengarna från GRU hade slutat komma, hälsan började svikta och de ville hem till Sverige igen (Bergling et al. 1996, 406ff). Där möttes landsförrädaren, heretikern, med straff och korrektion. Cirkeln var sluten och allt slutade där det började.

Referenser

- Alftan, Robert. 1974. *Våra gossar på Cypern*. Helsingfors: Söderström & C:o.
- Bergling, Stig, Bengt-Åke Cras & Jörgen Thornberg. 1996. *Aldrig mera fri*. Stockholm: Bokförlaget Mirabelle.
- Bok, Sissela. 1979. *Att ljuga – Moraliska val i offentligt och enskilt liv*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Bok, Sissela. 1982. *Secrets – On the Ethics of Concealment and Revelation*. New York: Pantheon Books.
- Bonnier, Jonas. 2022. *Spionen Bergling*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Eliade, Mircea. 1958. *Patterns in Comparative Religion*. London: Sheed & Ward.
- Grahn, Jan-Olof. 2016. *Om svensk underrättelsetjänst*. Stockholm: Medströms bokförlag.
- Grahn, Ossian. 2006. "Cypern – den största svenska insatsen." I *Utlandsstyrkan i fredens tjänst – Försvarsmaktens internationella insatser*, red. Carl Sjöstrand. Malmö: Bokförlaget Arena.
- Harris, Verne. 2002. "The Archival Sliver: Power, Memory, and Archives in South Africa." *Archival Science* 2, 63–86.
- Jonsson, Michael & Jakob Gustafsson. 2022. "Espionage by Europeans 2010–2021. A Preliminary Review of Court Cases." FOI-R—5312—SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Kabo, Jens, Malin Kjellberg, Samuel Bengmark & Jan Wickenberg. 2015. "Utmaningar och möjligheter med att utbilda ingenjörer med nya alternativa och kompletterande kompetenser." *Proceedings för 5:e Utvecklingskonferensen för Sveriges ingenjörsutbildningar*, Uppsala universitet, 18–19 november 2015, 10–12.
- O'Malley, Brendan & Ian Craig. 2021. *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*. London: I.B Tauris.
- Petersson, Jan. 2013. *Cypern: Ett europeiskt dilemma*. Uppsala: Global.

- Sherman, Nancy. 2007. *Stoic Warriors: The Ancient Philosophy behind the Military Mind*. Oxford: Oxford University Press.
- Socialstyrelsen. 2021. "Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott – Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år." Stockholm: Socialstyrelsen.
- Sundelin, Anders. 2000. *Fallet Wennerström*. Stockholm: Norstedts Förlag/PAN.

Arkiv

Skannade handlingar från Svenska kontingenten inom UNFICYP (Sv. FN-bataljon, Cypern). Fredsarkivet, Folke Bernadotte-Akademien.

Sv FN-bat 40C

Blankett Ast/FN Tjänstgöringsuppgift
Beställning Ast/FN, 27/1, 1970
Beställning11259 Bergling
Förteckning över avgången personal
UNFICYP Staff List 1/11 1969
UNFICYP Staff List, 6/2 1970

Sv FN-bat 41C

Cypressen, nr 1
Daglista, november 1968

Sv FN-bat 43C

Slutrapport

Sv FN-bat 44C

Personalförteckning